

M. JOSEPA ARNALL I JUAN*

***FRAGMENT D'UN FORMULARI NOTARIAL DEL
SEGLE XIV CONSERVAT A L'ARXIU HISTÒRIC DE GIRONA***

ABSTRACT

Study of a fragment of a 14th century notarial formulary originating from La Bisbal and currently preserved in the Historical Archives of the city of Girona. The study analyses the codicological, paleographic and diplomatic features of the document. The epigraphs of all the formulae are included in Appendix I, while Appendix II contains a transcription of three formulae related to the book and the script.

L'Arxiu Històric de Girona, i més concretament el fons notarial de la Bisbal, custodia un interessant fragment d'un formulari de la segona meitat del segle XIV que es troba inserit dins d'un manual notarial.¹

Com la major part de formularis manuscrits conservats,² conformen el que ara és objecte d'estudi un conjunt de fórmules el redactor de les quals va extreure d'instruments originals anteriors, va simplificar, però, el protocol inicial i va prescindir completament del protocol final, és a dir, de les dates tòpica i crònica, subscripcions i cloenda del notari.

En absència d'una preparació teòrica dels notaris -ja que no eren juristes i es formaven *morando in arte* amb altres notaris-, aquestes fórmules esdevingueren eines necessàries per a la redacció de nous documents, i la seva presència era imprescindible en les escrivanies notariales. Els mateixos notaris bolonyesos, que van assentar els fonaments del dret notarial, ja assignaven en els seus llibres una part de pràctica -l'*Ars*- dedicada a la confecció de formularis que permetien aplicar la teòrica

* Professora titular de Paleografia i Diplomàtica de la Universitat de Barcelona.

1. Girona, A. H., Fons notarial de la Bisbal, sign. núm. 1480.

2. Cf. José TRENCHS ÓDENA, «Bibliografía del notariado en España (siglo XX)», *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, IV (Barcelona, 1974), en especial les p. 204-205.

jurídica a la «praxi» documental. No obstant això, si, per una banda, facilitaven als notaris el treball quotidià, per una altra, suposaven la pèrdua del seu estil propi, que cada cop era menys individualitzat.

Al Principat de Catalunya, ens han arribat formularis des del segle XII,³ però en aquesta època són encara bastant escassos. La major part dels que s'han conservat pertanyen a la baixa edat mitjana i sobretot a l'edat moderna.⁴

En els darrers anys, aquestes recopilacions, font també apreciada per al coneixement del dret notarial, han estat el punt de mira de diferents professors de l'Àrea de Coneixement de Ciències i Tècniques Historiogràfiques d'algunes universitats dels Països Catalans. Fruit d'aquest interès són les successives edicions que se n'han fet, sobretot pel que fa a formularis d'època moderna.⁵

Tot i això, en resten encara molts d'altres per editar. Per aquest motiu, ens ha semblat adient estudiar, com a cordial adhesió al merescut homenatge al professor Manuel Riu, el fragment del formulari medieval esmentat, que fa pocs anys nosaltres mateixos vam donar a conèixer.⁶

I. CARACTERÍSTIQUES CODICOLÒGIQUES I PALEOGRÀFIQUES

Com hem dit, el formulari es troba intercalat dins un manual notarial escrit en paper que insereix instruments datats entre els anys 1345 i 1376. El llibre està relligat amb coberta de pergamí reutilitzat que conté un document de l'any 1354. L'integren en total 162 folis numerats amb llapis i el formulari pròpiament dit s'estén del foli 40r al 77r.

3. Cf. Ferran VALLS I TABERNER, «Un formulari jurídic del segle XII», *Anuario de Historia del Derecho Español*, III (Madrid, 1926), p. 508-517.

4. Cf. Ignasi-Joaquim BAIGES I JARDÍ, «El notariat català: origen i evolució», *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*. Barcelona: Fundació Noguera, 1994, particularment les p. 143-145.

5. Cf. M. Milagros CÀRCEL ORTÍ, «Un formulario notarial del siglo XVII de la Real Audiencia de Valencia», *Saitabi*, XXIX (València, 1979), p. 69-87; id., «Un formulario notarial del siglo XVI de la Bailia de Valencia», *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, VIII (Barcelona, 1980), p. 49-61; id., «Catálogo de formularios notariales del Archivo Parroquial de Ayora», *Anales de la Universidad de Alicante*, 3 (Alicante, 1984), p. 381-391. Francisco GIMENO GAY, «Un formulario notarial del siglo XVI (Archivo Municipal de Segorbe)», *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, XI (Barcelona, 1981), p. 263-275. Josepa CORTÉS ESCRIVÀ, *Formularium Diversorum Instrumentorum. Un formulari notarial valencià del segle XV*. Sueca, 1986. M. Josepa ARNALL I JUAN, «La "praxis" en un formulari notarial barcelonés del segle XVI (Ms. 944 de la Biblioteca Provincial i Universitària de Barcelona)» *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, 2 (Barcelona, 1984), p. 101-110; id., «Notícies històriques de la Casa de Cardona en un formulari notarial de començaments del segle XVII», *Cardener*, 4 (Cardona, 1987), p. 61-82.

6. Cf. M. Josepa ARNALL I JUAN; Josep M. PONS I GURI, *L'escritura a les terres gironines*. Girona: Diputació de Girona, 1993, I, p. 285-288; II, lám. 133-134.

El llibre comprèn també altres insercions, entre les quals destaquen set lletres closes cosides entre els folis 19 i 20 i quatre documents escrits en fulls de format més petit entre els folis 39 i 40. Aquesta part es troba una mica malmesa pels rosegadors i té nombrosos fulls despresos de la relligadura.

En canvi, la part del formulari pròpiament dit presenta un bon estat de conservació i només en alguns llocs concrets hi ha petites perforacions produïdes per anaerobis, que no afecten en cap moment la lectura del text. La manca, però, d'alguns folis del principi -on possiblement constaria el títol, la data i tal vegada el nom de l'autor- i també del final, a més de l'absència d'una foliació genuïna, impedeix conèixer exactament el veritable abast del volum.

En no constar, doncs, ni el títol ni la datació explícits, resulta difícil concretar la data de confecció del formulari, i més tenint en compte que, com era costum en aquest tipus de llibres, es preferia extreure de l'original el conjunt de clàusules de cada document que no pas les dades cronològiques i els noms de les persones que s'hi esmentaven, els quals, en general, eren substituïts per la sigla *t* de *talís* segons el cas. No obstant això, el fet d'haver estat inserit entre les esmentades dates del manual i l'anàlisi de la seva escriptura ens permeten de situar-lo a la segona meitat del segle XIV.

En alguns folis es pot apreciar la preparació de la plana destinada a rebre l'escriptura. Així, s'observen restes de les línies anomenades de justificació, fetes amb tinta, que emmarquen l'espai destinat a copiar-hi el text i que en resulta una caixa d'escriptura de 260 x 185 mm. Tots els folis estan escrits per les dues cares a línia tirada, però, a vegades, la justificació no és respectada completament i és transgredida sobretot al final de línia.

Una de les característiques del formulari és la il·lustració que conté, encara que molt elemental i sense cap mena de pretensió artística. El mateix redactor va aprofitar els espais buits entre fórmula i fórmula, i també els marges laterals per intercalar-hi uns dissenys senzills que il·lustren gràficament la matèria concreta del text, com ara castells, naus, animals, llibres, entre d'altres. Altres vegades, no guarden cap relació amb el contingut, i més aviat palesen una forma d'entreteniment de l'escriptor, cansat de copiar mecànicament una fórmula darrere l'altra. Aquests darrers dibuixos apareixen a l'inici d'algunes fórmules i es perllonguen pel marge lateral esquerre. En aquests casos, les imatges que s'hi observen són rostres de perfil, homes monstruosos, animals estranys, elements vegetals, formes estrellades, etc. Hem de dir que, tot i l'espontaneïtat, no són rars ni propis només d'aquest formulari, sinó que la seva presència es manifesta també en diferents llibres d'algunes notaries gironines. Per l'interès que han despertat han estat recentment aplegats en un catàleg amb motiu d'una exposició que se'n va fer dels més significatius.⁷

7. Cf. *Els ninots de l'escriptor. Catàleg de l'exposició a càrrec de Josep MATAS i M. Elisa VARELA et alii*. Girona: Arxiu Històric de Girona, 31 p.

L'autor del formulari encapçalà cada fórmula amb un signe de paràgraf o calderó per tal d'individualitzar-la. En la presentació dels documents va aplicar una ordenació sistemàtica i els agrupà segons els tipus de negocis jurídics. D'aquesta manera, les fórmules es troben distribuïdes bàsicament en cinc grans apartats,⁸ que a la vegada es desglossen en noranta epígrafs. Aquests epígrafs no al·ludeixen però a noranta fórmules, sinó que aquestes són més nombroses. Per una banda, si una fórmula concreta es pot aplicar a un altre tipus d'objecte que el que es troba anunciat en aquella fórmula, aleshores són freqüents expressions com ara: *Et simili modo possunt fieri instrumenta similia; Et eodem modo ita fiunt instrumenta de aliis rebus*. I a continuació es copien les fórmules semblants. En canvi, si es detecten algunes diferències, el redactor ho adverteix així: *Alio modo faciant talia instrumenta notarii Maioricarum*. I aleshores figuren fórmules amb variacions de clàusules.

Tot i que la procedència immediata del llibre, com hem dit, és del fons de la Bisbal, no hi ha cap indici que els models originals fossin d'aquella notaria. Per contra, algunes referències locals indiquen que el seu autor va prendre com a exemple documents procedents de fora del Principat. Així, les mencions de la moneda emprada en les transmissions a títol oneros, els llocs citats en el text pròpiament dit d'alguns documents i el veïnatge d'alguns dels atorgants, entre altres, fan sospitar que el seu redactor tenia a mà documents d'àmbit mallorquí. En són exemple aquestes frases:

pretio C librarum regalium Maioricarum; civis Maioricarum; baiulus Maioricarum; ecclesie Sancte Marie Sedis Maioricarum; G., Dei gratia Maioricarum episcopus; secundum Maioricarum consuetudinem; exercens tale officium in civitate Maioricarum; ad mensuram civitatis Maioricarum; notarii Maioricarum, etc.

Com era propi de l'època, totes les fórmules esmentades estan redactades en llengua llatina a causa de la influència del dret romà i canònic, i caldrà esperar a l'edat moderna perquè esdevingui més habitual la incorporació en els formularis notariais de models catalans, sobretot en documents peculiars del dret català.

Els títols, que encapçalen les fórmules, destaquen dins d'un simple requadre, a vegades adornat amb motius decoratius als angles i altres a base de sanefes de formes geomètriques o florals que els fan ressaltar considerablement. Tots aquests títols són els que recollim a l'apèndix I.

De l'anàlisi paleogràfica, i si hem de jutjar pels folis conservats, es desprèn que tots van ser escrits per la mateixa mà, la qual va emprar una escriptura gòtica cata-

8. Com s'ha dit, manquen uns quants folis del primer i del darrer apartats i, per això, resulten incomplets.

lana més acurada que la de la resta del llibre i que respon plenament a les característiques de l'escriptura documental del segle XIV.

Entre els trets més característics destaquen la forma de rematar les astes ascendents i descendents en corba a la dreta i a l'esquerra, respectivament, i en concurrència amb les de forma de llaç. D'altra banda, les lletres més típiques són la **d**, que presenta un llaç que li serveix d'unió amb la lletra següent; la **g**, formada per dos cercles tancats, similar a un **8**, i un apèndix en forma de llaç que es perllonga horitzontalment cap a l'esquerra; la **i**, que quan és volada està formada per un traç inclinat d'esquerra a dreta; la **r** minúscula, que és recta, i en la majúscula figura la forma que té el darrer traç horitzontal; la **s**, d'estructura sigmàtica a final de mot, i la **v**, tant amb valor vocàlic com consonàntic a inici de mot.

A vegades, per ressaltar el començament d'una fórmula o el resum de les clàusules que la conformen, observem que l'escrivà va engrandir les lletres inicials i va adornar-ne l'interior especialment amb motius ornamentals a base d'ondes en negatiu que destaquen sobre un fons obscur. D'aquestes característiques són les inicials de les paraules següents: *P(osita)*,⁹ *C(ompositis)*,¹⁰ *N(unc)*,¹¹ *O(rdínatis)*,¹² *N(otum)*,¹³ *N(overint)*,¹⁴ *H(abitis)*,¹⁵ *D(ictum)*,¹⁶ *P(ositis)*,¹⁷ *Q(uoniam)*.¹⁸

En la còpia del formulari, es fa ús en diversos moments¹⁹ de signes d'omissió en forma de *lambda*, que s'introdueixen en el text aprofitant els espais interlineats per indicar el lloc exacte on s'ha de fer l'addició d'una lletra, d'un mot i fins i tot d'una frase.

Molt menys freqüents són les ocasions en què s'han expuntuat paraules, és a dir, s'han anul·lat a base d'una sèrie de punts col·locats a sota de les lletres que van ser escrites erròniament.²⁰

9. Final de la fórmula 33 (f. 51v).

10. Final de la fórmula 46 (f. 54r).

11. Final de la fórmula 48 (f. 55r).

12. Final de la fórmula 49 (f. 56v).

13. Inici de les fórmules 50 (f. 56v) i 51 (f. 56v).

14. Inici de les fórmules 54 (f. 58r) i 62 (f. 65r).

15. Final de la fórmula 62 (f. 64r).

16. Final de la fórmula 66 (f. 68r).

17. Final de la fórmula 85 (f. 74r).

18. Final de la fórmula 85 (f. 76v).

19. La seva presència es manifesta, p. e., en els f. 42v, , 43v, 49r, 56v, 57v, 63r, 65r, entre d'altres.

20. Un exemple s'observa en la fórmula 18 (f. 47r), on en la locució *construxi quam construi feci* s'indica per mitjà de punts que s'ha anul·lat la paraula *quam* i s'ha substituït per *seu*, que es troba escrit a l'espai interlineat.

I.1 *Sistemes abreviatius*

Com a signe general d'abreviació s'usa la ratlleta horitzontal i la forma d'un petit llaç per indicar abreviació de *-er* i de *-re*; també els signes de *-us*, *-ur* i *-ue*; *con* i *com*, *quod* i *quam*; *par*, *per*, *pre* i *pro*; com també el signe de *-rum* a final de paraula i la copulativa tironiana. Ultra les nombroses paraules abreviades que segueixen la tècnica emprada en qualsevol text notarial del segle XIV, hi ha dues maneres d'abreujar: per mitjà de punt i per mitjà de *et cetera*.

I.1.1 *Abreviatures per punt*

Aquest sistema no respon a les abreviatures tipificades per suspensió que obeeixen unes normes fixes, sinó que consisteix a col·locar un punt a continuació de la darrera lletra conservada i a la part baixa de la línia. Aquestes abreviatures, emprades així mateix en els llibres notarials, sobretot anteriors a l'any 1351,²¹ sovint esdevenen pures sigles i poden aparèixer també escrites entre dos punts: *.P.*, referit a un nom de pila; *.t.= talis*; *.s.= scilicet*. En alguns casos es conserva, a més de la inicial, alguna altra lletra, com ara: *.Ma.= Maioricarum*; *.re.= regalium*; *.ca.= capitula*; *.pa.= parroquia*; i s'utilitza també en la citació dels textos jurídics, com p.e.: *.ff.= Digestum*.

A més, aquesta pràctica esdevé corrent en les frases formulàries que es repeteixen amb més freqüència, entre les quals destaquen:

- *con. et re.* = confiteor et recognosco.
- *cum obl. bon.* = cum obligatione bonorum.
- *cum pre. t. libr. re. Ma.* = cum pretio talium librarum regalium Maioricarum.
- *infra not. Ma.* = infra notarium Maioricarum.
- *in quoquidem instr. sep. ca. cont.* = in quoquidem instrumento septem capitula continentur.
- *iuro atten. et comple. tene. et obs. et in nullo mº contraf.* = iuro attendere et complere, tenere et observare et in nullo modo contrafacere.
- *obl. om. bo. mea mo. et imo. p. et fut.* = obligo omnia bona mea, mobilia et immobilia, presentia et futura.
- *omnes et singlas. mis. exp. dam. et int.* = omnes et singulas missiones, expensas, damna et interesse.
- *pro. bo. fi.* = promitto bona fide.
- *quas a te ha. et re.* = quas a te habui et recepi.
- *ut .ff. de adquir. poss.* = ut Digestum de adquirenda possessione.

21. Cf. Josep M. PONS I GURI, «Característiques paleogràfiques dels llibres notarials catalans fins el 1351» *Actes del VII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, III (Barcelona, 1967), p. 225-248 i reeditat a *Recull d'Estudis d'Història Jurídica Catalana*, I (Barcelona: Fundació Noguera, 1993), p. 191-218.

I.1.2 *Clàusules etceterades*

L'altra forma d'abreviar és la que presenta les frases formulàries tan sols iniciades i abreviades per *et cetera*. En aquest cas se suposa que són clàusules prou conegudes de les quals no cal desenvolupar tot el contingut. Per això només consten de la paraula o paraules inicials i s'eliminen totes les restants, les quals s'haurien completat en la redacció definitiva del document original.

Aquesta pràctica té el seu origen a Itàlia a mitjan segle XII i es va estendre per tot l'Occident de tradició llatina al segle XIII.²² Tot i que els formularis notariais són un bon material de clàusules etceterades, els notaris també les usaven sobretot a partir de mitjan segle XIV en una de les dues sèries de registres que feien servir, els anomenats *manualia*, fruit de la doble anotació que s'imposà des d'aleshores.

Aquest tipus d'etceteracions, en el present formulari, s'aplica bàsicament al final de cada fórmula quan el redactor, a manera de síntesi, indica l'inici de les clàusules més importants que s'han esmentat al llarg d'aquella fórmula concreta. A manera d'exemple, hem escollit a l'atzar un d'aquests extractes:

Primum incipit: *Sit omnibus notum et cetera.* **Secundum:** *navem meam, et cetera.* **Tercium:** *Quamquidem vendicionem et cetera.* **Quartum:** *Et sic constituo in presenti et cetera.* **Quintum:** *Et do et cedo et cetera.* **Sextum:** *Quamquidem navem cum omnibus supradictis et cetera.*²³

També es fa ús d'etceteracions en les clàusules que solen començar per verbs de renúncia o de promesa, com ara:

- *Renuncio exceptionem et cetera, et dolo et cetera.*²⁴
- *Promitens tibi et cetera.*²⁵

Tanmateix, en les enumeracions de les pertinences d'un bé i en les afrontacions, per exemple:

22. Cf. José BONO Y HUERTA, «*Initia clausularum*. La abreviació de clàusulas en el document notarial», *Rvbrica. Paleographica et Diplomatica Studia*, IV (Barcelona, 1990), p. 75.

23. Es tracta de la síntesi de la fórmula 17 (f. 47r).

24. Sol constar després de la recepció de diners i es refereix a la renúncia a la *exceptio non numeratae pecuniae* i a la *exceptio doli mali*, que podien fer aquelles persones que havien sofert un engany en la contractació.

25. En virtut de la clàusula de promesa l'atorgant es compromet a complir allò que s'ha pactat. Per tant, l'etcètera es refereix a *Promitens tibi predicta omnia et singula tenere et observare, attendere et complere ac teneri, servari, attendi et complere, facere et non contrafacere vel venire aliquo iure, causa vel ratione*.

- *cum domibus, ortis, campis*, et cetera.
- *cum introitibus et exitibus et omnibus* et cetera.
- *trado tibi et tuis navem meam vocatam Sanctam Mariam cum velis* et cetera.
- *que afrontationes* et cetera.
- *sicut domus eiusdem afrontationes* et cetera.

Semblantment, en les transmissions de domini:

- *Simili modo ego, dictus G., per me et meos, cedo omnia loca, iura* et cetera.²⁶

I, finalment, en algunes ocasions, després de la sigla al·lusiva al nom de pila de l'atorgant que es repeteix en altres clàusules després de la intitució: *Ego, dictus P.*, et cetera.

Un darrer apunt que cal comentar és que sovint, encara que no es considera clàusula etceterada perquè no té un contingut concret, es deixa inacabada una frase perquè té un text molt similar a altres ja esmentats en documents precedents, i aleshores s'hi fa referència per mitjà d'expressions com ara:

- *In omnibus aliis fiat ut supra proximo instrumento.*
- *Fiat largo modo.*

II. CARACTERÍSTIQUES DIPLOMÀTIQUES

Almenys sis eren les parts que amb tota seguretat conformaven originàriament el llibre. No obstant això, creiem que podien ser encara més, atès que la sisena part que s'anuncia no sembla la darrera.

Els títols d'aquestes parts no es troben citats, però, de manera explícita, sinó que s'extreuen del resum que l'autor fa constar al final de cadascuna en relació amb el que s'ha tractat fins aleshores i amb el que seguirà en endavant. Segons es desprèn de llurs lectures, i especialment de la darrera, que inclou totes les precedents,²⁷ consten els títols següents: *De emptione et venditione*²⁸ (f. 41r- 51v); *De*

26. Aquest *et cetera* suprimeix *et acciones reales et personales*.

27. Aquesta síntesi que es troba en el f. 76v diu així: *Quoniam superius dictum est de quibusdam modis et contractibus per quos res alienantur, scilicet: De emptione et venditione; De rerum permutacionibus; De rerum divisionibus; De locatione et conductione; De emphiteosi. Sequitur nunc sexta pars principalis huius operis, videlicet: De feudis*.

28. Segons aquests continguts, amb tota seguretat, aquest és el primer apartat que va tenir el formulari, del qual només manquen els primers folis. Com s'ha dit, el fet de començar a partir del foli 40 és degut a la numeració conjunta amb el manual.

rerum permutationibus (f. 51v-64r); *De rerum divisionibus* (f. 64r-68r) *De rerum locatione et conductione* (f. 68r-74r); *De emphiteosi* (f. 74r-76v); *De feudis* (desaparegut totalment).

II.1 Anàlisi dels tipus diplomàtics i de llurs clàusules més significatives

II.1.1 *De emptione et venditione*

Aquest epígraf comprèn a la vegada trenta-tres rúbriques que anuncien el contingut de les diverses fórmules relacionades amb la compravenda. Una lectura global dels continguts de cada fórmula ens adverteix de la uniformitat que es manifesta al llarg de totes les compravendes pel que fa a la seva estructura. Les clàusules o *capitula*, segons la terminologia de l'època, que apareixen esmentades a manera de síntesi al final de les fórmules més puntuals, van precedides d'aquestes paraules: *In quoquidem instrumento septem capitula continentur* i es refereixen concretament: 1. a les causes o motius pels quals s'ha dut a terme el negoci jurídic (*narratio sive relatio*)²⁹; 2. a l'objecte de la compravenda, amb les seves pertinences, afrontacions, etc. (*res vendita*); 3. al preu, sempre especificat en lliures de reials de Mallorca (*pretium*); 4. a l'acte de lliurament de l'objecte venut³⁰ (*traditio sive civilis possessio*); 5. a la cessió de drets i accions (*iurium et accionum cessio cum mandato*); 6. a la clàusula d'evicció (*promissio de evictione cum obligatione bonorum*); i 7. a la corroboració³¹ (*concessio et laudamentum*).

Pel fet que gairebé sempre són les mateixes clàusules, no és estrany que al final d'alguna fórmula es llegeixin frases que remetin a altres documents: *Et illa eadem capitula continentur in isto instrumento que continentur in illo*.

Cal dir que abans de la *narratio* figuren altres clàusules que no s'esmenten en aquestes síntesis. Ens referim a la notificació de caràcter general i a la intituació.

29. Les paraules entre parèntesis es refereixen a la terminologia emprada en el formulari.

30. Sempre sol ser la mateixa clàusula que s'especifica així: *Hec omnia de iure, dominio et posse et meorum extrahens eadem omnia in tuum tuorumque dominium et posse mitto, cedo, trado et confero irrevocabiliter tuo pleno iure*.

31. La clàusula de corroboració es manté força amb aquests termes: *Et nos et nostri ..., atentis omnibus iustis causis et rationibus suprapositis et omnibus veris existentibus, laudamus, approbamus, concedimus et confirmamus tibi predictam venditionem*.

II.1.2 *De rerum permutatione*

Sota aquest epígraf s'agrupen altres vint-i-nou rúbriques que encapçalen una sèrie de permutes efectuades entre objectes de la mateixa naturalesa, com ara: *De campo pro campo*. En cadascuna, els verbs dispositius són:

Permuto et causa permutationis trado tibi...; Permuto et titulo permutationis cedo tibi...; Do et cedo tibi et tuis titulo predictae permutationis...

Com hem vist en el tipus documental precedent, al final de cada fórmula apareix el resum dels seus elements essencials, que gairebé no varien respecte als de la compravenda: 1. el nom dels atorgants (*contrahentes cum verbis aptis*); 2. el bé permutat (*res tradita*); 3. el lliurament (*ipsius rei possessio sive civilis traditio*); 4. la cessió de drets i accions (*iurium et actionum cessio cum mandato*); i 5. la promesa d'evicció (*promissio de evictione cum obligatione bonorum*).

En aquest cas s'especifica la intitució i, en canvi, com en les compravendes, no s'esmenta la notificació *Sit notum cunctis* o bé *Noverint universi* amb què també s'inicien les permutes.

II.1.3 *De rerum divisionibus*

Aquest apartat agrupa tan sols quatre epígrafs. La part dispositiva de les fórmules d'aquesta temàtica està constituïda sovint per verbs que indiquen l'acord a què es va arribar entre les parts: *ex certa sciencia et nostra propria voluntate et concordia venimus ad divisionem perpetuam predictae...*

Ultra la notificació inicial i a vegades també l'exposició de motius que situa la controvèrsia entre les parts i que no s'esmenten en el sumari, les clàusules més freqüents que conformen aquest tipus documental solen ser: 1. la intitució (*contrahentes cum verbis aptis*); 2. l'objecte de la divisió (*res que dividitur*); 3. el lliurament d'una meitat (*traditio sive civilis possessio unius medietatis quam facit*); 4. la promesa feta per cada part amb el compromís de ratificació (*promissio utriusque cum stipulatione de ratihabitione*); i 5. la promesa d'evicció (*promissio de evictione cum obligatione bonorum*).

II.1.4 *De locatione et conductione*

Aquesta part conté a la vegada dinou epígrafs que palesen un bon nombre de fórmules de lloguer. El verb que conforma el dispositiu acostuma a ser *loco*, seguit de la indicació de l'objecte, que, en el cas de ser béns immobles, s'esmenta també la seva situació i afrontacions.

En els contractes de lloguer solen constar les clàusules següents: 1. la intitució del propietari i l'adreça que conté la sigla del nom de pila de l'arrendatari (*con-*

trahentes cum verbis aptis); 2. el bé arrendat (*res que locatur*); 3. l'especificació de l'ús que se'n farà i el temps que durarà el lloguer (*ad quem usum et ad quod tempus*); 4. el preu del lloguer (*merces seu logerium pro qua seu quo conceditur*); 5. la promesa de l'arrendatari de no usurpar el bé llogat (*promissio conductoris de re non auferenda cum obligatione bonorum*); i 6. la promesa de l'arrendatari de pagar l'import del lloguer (*promissio conductoris de solvenda mercede cum obligatione bonorum*).

Com en els tipus documentals anteriors tampoc no hi consta l'esment de la notificació.

II.1.5 *De emphiteosi*

Aquesta part és bastant curta i inclou només cinc títols. La locució *concedo ad emphiteosim* defineix clarament el tipus documental.

Les clàusules més destacades són: 1. la intitulació de l'establient i l'adreça referida a l'emfiteuta (*contrahentes cum verbis aptis*); 2. l'especificació del domini (*res ipsa que datur cum confinibus suis*); 3. el pagament de la pensió (*pensio pro qua datur cum termino que solvi debet*); 4. la transmissió del domini (*ipsius rei traditio sive civilis possessio*); 5. la llicència d'alienar el bé concedit (*licencia de alienando concessa*); 6. la promesa de no usurpar-lo (*promissio de non auferenda ipsa re cum obligatione bonorum*); 7. el preu de l'entrada (*recognitio precii seu introitus pro quo ipsa res datur cum sua renunciatione*); i 8. la promesa de l'emfiteuta (*promissio ipsius emphiteote cum obligatione bonorum*).

Seguint la pràctica dels tipus documentals anteriors, tampoc no hi ha constància de la notificació que, com hem vist, acostuma a encapçalcar cada fórmula.

II.2 *Aspectes jurídics del formulari*

Una anàlisi ràpida del formulari ens adverteix d'una sèrie de termes que fan referència als aspectes següents:

II.2.1 *Els atorgants*

L'esment dels atorgants es concreta en el nom de pila expressat per mitjà de sigla i seguit de punt, com ara *A.*, *B.*, *Bn.*, *G.*, *Ja.*, *P.*, *R.*, *S.*, i a vegades substituït per la *.t.* de *talís*. Tan sols en casos aïllats es troba el nom escrit amb totes les lletres, com és el cas de *Dalmatius* i de *Jacobus*, aquest darrer referit a un dels dos únics reis de la Corona d'Aragó amb aquest nom.³²

32. *Ego Dalmacius mandato dicti P. venditoris* (fórmula 11); *Nos Iacobus, Dei gratia rex Aragonum*, et cetera (fórmula 57).

II.2.1.1 *Ciudadans de Mallorca*

La major part d'atorgants són ciutadans de Mallorca, segons consta en nombrosos llocs on la sigla del nom de pila es troba acompanyada de la paraula *civis* seguida de l'abreviatura *.Ma*. En són exemples:

Ego, P., civis Maioricarum; Ego, Ar., civis Maioricarum; Ego, P., miles vel civis; Ego, P. per me et meos exercens talem officium in civitate Maioricarum.

II.2.1.2 *Parents*

No és rar que el nom de pila vagi acompanyat de mots que expressin filiació o parentiu, com ara: *filius, frater, heres, uxor*. Els exemples més freqüents són:

Ego, M^r, uxor dicti venditoris; Ego, Bn., frater dicti venditoris; Ego, G., heres ex testamento vel ab intestato G., condam, civis Maioricarum; Ego, P., heres ex testamento B., condam, patris mei, civis Maioricarum; Nos, P. et Ja., filii et heredes B., quondam civis Maioricarum; Nos, P. et Iacobus, fratres filiique et heredes ex testamento R., quondam civis Maioricarum.

II.2.1.3 *Monarques*

Tan sols un document del formulari és de caràcter reial i, com s'ha esmentat, segons indica la intitució, podia ser atorgat pel rei Jaume I o pel rei Jaume II: *Nos, Iacobus, Dei gratia rex Aragonum, et cetera*.³³

II.2.1.4 *Comtes*

Tampoc no són nombroses les fórmules on consta la presència d'un comte en la intitució. Les úniques que hi ha fan referència als comtes d'Empúries i de Pallars: *Nos, Ugo, Dei gratia comes Impuriarum*,³⁴ *Ego, P., comes Pariensis*,³⁵ *permutato et causa permutationis trado tibi G., comiti Impuriarum*,³⁶ o bé es tracta de comtes anònims: *Nos, P., comes vel vicecomes*.³⁷

33. Cf. nota 32.

34. Fórmules 54 i 55.

35. *Per* Paliariensis.

36. Fórmula 46.

37. Fórmula 48.

II.2.1.5 *Eclesiàstics*

Només en una fórmula un bisbe consta en la intitulació com a autor del document. Es tracta del bisbe de Girona que fa una permuta amb el de Barcelona: *Nos, P., miseratione divina episcopus Gerundensis... permutamus et causa permutationis tradimus vobis, domino G., episcopo Barchinone*.³⁸ Malgrat la manca de clergues que figuren com a atorgants dels documents, hi ha algunes fórmules de temàtica eclesiàstica en què la Seu i el Capítol de Mallorca tenen un paper primordial i encapçal·len la narració o exposició de motius pels quals es va redactar aquell document: *cum ecclesia Sancte Marie Sedis Maioricarum et Capitulum eiusdem*.³⁹

II.2.2 *Accions jurídiques pròpiament dites*

L'essència de cada fórmula és la que fixa la seva tipologia documental. Com més nombrosa i variada era aquesta tipologia, més útil podia ser per al notari en les seves tasques quotidianes. Segons les fórmules conservades en el llibre objecte del nostre estudi, com observem a l'apèndix I, moltes pertanyen a un sol tipus documental. La mancança de models de molts altres tipus propis de l'època, com eren els referents al règim successori, al règim matrimonial, al dret senyorial, d'índole eclesiàstica, judicial, mercantil, entre altres, indica que el formulari devia ser molt més extens.

Si hem de jutjar, doncs, per les fórmules conservades, la major part de documents originals eren de caràcter privat, excepte el que, com hem dit, va ser atorgat directament per un monarca, com a autor d'una permuta amb el bisbe de Barcelona,⁴⁰ i el que va ser expedit pel bisbe Girona, que conté també una permuta amb el bisbe de Barcelona.⁴¹

II.2.3 *Objectes materials de l'acció jurídica*

L'objecte dels negocis jurídics respon en la majoria dels casos a una terminologia medieval, pròpia de l'època, com:

alodium, alqueria, archa, campus, castrum, cifum argenti, codex, dominium, domus, feudum, granaria, habitatio, hereditas, mansis, molendinum, montanea, navis, orreus, ortus, pecora, pignus, pratum, quarterae

38. Fórmula 56.

39. Es tracta de les fórmules 3, 4 i 5.

40. Cf. nota 32.

41. Cf. nota 38.

frumenti, quintaria caseorum, quintaria lane, servus, taberna, terra, ususfructus, vinea.

II.2.4 *Lleis esmentades*

Les lleis més comunes són les esmentades en les clàusules renunciatives o renúncies de dret romà, que tenen per objecte alliberar el document de tot allò que podia impedir la seva execució. Aquestes clàusules són particularment característiques dels contractes de compravenda:

excepcioni peccunie non numerate et legi qua subvenit deceptis ultra dimidiam iusti precii; epistole divi Adriani; iuri ypothecarum mearum; beneficio restitutionis in integrum; beneficio minoris etatis et ignorantie.

II.2.5 *Dates*

La data de cada fórmula manca per complet i ni tan sols gairebé apareix *Actum est hoc* seguit de *et cetera*.⁴² L'esment dels atorgants, el rei J., el comte H. d'Empúries, el bisbe P. de Girona i el bisbe G. de Barcelona, pot aportar alguna informació respecte a la datació dels originals, perquè les sigles corresponen a personatges que van existir en realitat entre els segles XIII-XIV.⁴³ No obstant això, s'esmenten noms ficticis en la fórmula que conté una permuta de comtats entre el comte P. de Pallars i G. d'Empúries.⁴⁴

II.2.6 *Rogataris*

No consta en cap moment la subscripció notarial del document original, si bé en la lectura de les fórmules sovint hi ha al·lusions que fan referència a la intervenció del notari, com ara:

infra notario Maioricarum; cum publico instrumento confecto tali die et anno et clauso seu subscripto manu talis tabelionis; sicut plene constat ex publico instrumento inde facto manu talis notarii; per publicum instrumentum talibus die et anno et manu talis notarii confectum.

42. Consta en les fórmules 27 (f. 49v), 61 (f. 63v), 64 (f.66v) i 65 (f. 67r).

43. Es tracta del rei Jaume I (1213-1276) o Jaume II (1291-1327); d'un dels bisbes de Girona següents: Pere de Castellnou (1254-1279), Pere de Rocabertí (1318-1324) o Pere d'Urrea (1325-1328); d'un dels bisbes de Barcelona: Guerau de Gualba (1284-1285) o Guillem de Torrelles (1361-1369).

44. Vegeu nota 36.

II.2.7 *Terminologia escriptural*

Finalment, voldríem destacar els termes que apareixen en el formulari i que fan referència a l'escriptura d'uns llibres. Els exemples són escassos i concretament es refereixen a les locucions *littera grossa*, o sigui, gran i gruixuda, que s'esmenta en la fórmula que conté la venda d'un *Digestum*, escrit amb aquella lletra, i *littera optima*, que figura en la fórmula d'un contracte d'un copista, el qual es compromet a escriure un *Decretum* amb una lletra extremament bona, és a dir, clara i de bella forma. Els dos termes *grossa* i *optima* no pertanyen, però, a una terminologia científica que defineix un tipus escriptural canonitzat, sinó que són de caràcter popular i es refereixen a una manera de traçar els signes gràfics. Les dues fórmules esmentades són les que transcrivim a l'apèndix II.

Plombe vultu q' d'g'p' omnes parientes q' in i' m'as l'etas d' successores sunt a' e'cm' gra' p'mio
 et in p'missionis r'odo'. C'om' p'g'u'ar' 2' d' d' d'm'm'm' n'e'u' q't'm' 2' p'ud'it' q'et' r'egno.
 r'egno' ut' in r'o'm'm' b'at'ic'it'y' ad' c'f're' et' v'lt' d' e' d' q'ic' in' p'p'te' d' v'ent'at' c'o'm'm'it'
 a' q'p' ad' l'o'm' v'at' d'ic'. Et' om'nia' h'ic' p'o'm'e' v'lt' d'et' om'ib' alijs' ut' p'q' p'ic' p'p't'm' 2' p'm'issio'n' d'g'p'
 d' illa' c'p'u'la' g'o'm'at' i' q' d' g'o'm'at' in' illo'.

r'ep'ant' 2' r'egno' 2' v'nt'at' d'm'm'm' 2' alijs' p'm'p'l'ib' q'at'
 p'p't'm' g'o'm'at' d' ut' d'm' 2' g'u'p' d' c'o'm'm' 2' alijs'
 r'eg' ut' d'm' 2' r'et'm' 2' d' d'm'm' 2' d' m'm'm' 2' p'ap'it'o' d' d'm'm'm'm'
 et' alijs'.

In' om'ne' f'ig'ure' d' p'm'issio'n' v'et' p'ud'it' r'o'p'o'd'i' 2' p'ic' r'o'p'o'd'i' p'nd' p'p't' r'o'p'o'd'i'
 d'm'm' 2' alijs' d' g'o'm'at' d' alijs' p'm'issio'n' v'et' p'ud'it' p'm'issio'n' d'm'm'm' 2' alijs' p'm'issio'n' d'm'm'm'
 2' alijs' p'm'issio'n' d'm'm'm' 2' alijs' p'm'issio'n' d'm'm'm' 2' alijs' p'm'issio'n' d'm'm'm' 2' alijs' p'm'issio'n' d'm'm'm'

Fragment del f. 54 r. on consta la fórmula 46 que conté una permuta de castells amb una il·lustració senzella relacionada amb el text.

Detall de la il·lustració marginal del f. 47v

APÈNDIX I

1. [DE EMPTIONE ET VENDITIONE]¹

1. Quando creditor vendit facto pacto de pingnore² non vendendo, f. 40r.
2. Quando de re quam curia vendit non invenitur iustum precium et illa res iuxta extimacionem datur creditoribus insolutum, f. 40r-40v.
3. Vendit ecclesia, nolente creditore ipsam rem recipere in pignore, computando fructus in sortem et usuras, nec aliquo invento qui bona immobilia velit pignus accipere computando fructus in sortem, f. 40v-41r.
4. Vendit ecclesia, non invento creditore volente rem accipere in pignore, nec etiam alio invento emptore, set tantum emit ipsemet creditor, f. 41r-41v.
5. Vendit ecclesia rem sibi dampnosam debito nimio honeratam, f. 42r.
6. Vendit fischo rem suam, f. 42v-43r.
7. De venditione que fit per fischum de re sibi obligata, f. 43r-43v.
8. Si res vendantur per fischum propter multas publicas penssiones, hoc est propter census vel tributa alicuius rey debitoris fischo, f. 43v-44r.
9. Quomodo decreto, scilicet, curialis vendit rem suam, f. 44r-44v.
10. De eviccionis pro promissione largiori modo ponenda, f. 44v.
11. De fideiussoria caucione, f. 44v-45r.
12. De uxore consentiente, f. 45r.
13. De concensu³ illius ad quem bona venditori reverti debent ex successione aliqua, f. 45r.
14. De creditore consentiente, f. 45r-46v.
15. Instrumentum venditionis servorum, f. 46v.
16. Instrumentum venditionis equi et aliorum pecudum, f. 46v-47r.
17. Instrumentum venditionis navis vel limbi, f. 47r.
18. Venditio navis vel medietatis, f. 47r-47v.
19. De ordeo, frumento, vino, oleo et aliis similibus rebus venditis ad mensuram, f. 47v-48r.
20. De auro et argento in massa, lana, lino et aliis rebus que confiscunt in pondere et aliis, f. 48r.

1. Els títols, com s'ha dit, no són explícits, però es poden extreure del comentari que fa l'autor en finalitzar una part. Atès que manquen els primers folis, la numeració s'inicia a partir de les fórmules conservades.

2. Per pignore, amb signe d'abreviació innecessari al damunt de la *sil-laba* pi.

3. Per concessu, amb signe d'abreviació innecessari al damunt de les dues primeres *sil-labes*.

21. Si fiat de argento operato, fiat sic, f. 48r.
22. Debitum usure, f. 48r-48v.
23. Debitum rey vendite, f. 48v.
24. Debiti ratione pannorum, f. 48v-49r.
25. Instrumentum venditionis et cessionis iurium et accionum, f. 49r-49v.
26. Instrumentum venditionis insolutum, f. 49v.
27. Instrumentum venditionis et cessionis hereditatis et accionum, f. 49v.
28. De accione et hereditate vendita emptore suscipiente in se honera⁴ hereditaria et satisdande deservando venditorem indempnem, f. 50r-50v.
29. De hereditata vendita per fischum, f. 50v.
30. De usufructu in servis, f. 51r.
31. De venditione ususfructus quamvis hec in servis alicuius, f. 51r-51v.
32. De nudo usu ser[v]orum,⁵ f. 51v.
33. De nudo usu in pecoribus, f. 51v.

2. [DE RERUM PERMUTACIONIBUS]

34. De domibus pro domibus, f. 51v-52r.
35. De alqueria pro alqueria, f. 52r.
36. De campo pro campo, f. 52r-52v.
37. De orto pro orto, f. 52v.
38. De vinea pro vinea, f. 52v.
39. De molendino pro molendino, f. 52v.
40. De montanea pro montanea, f. 52v-53r.
41. De nemore pro nemore, f. 53r.
42. De prato pro prato, f. 53r.
43. De domibus pro alqueria, f. 53r.
44. De permutacione castri pro castro, f. 53v-54r.
45. De permutacione villae, f. 54r.
46. De permutacione comitatus, f. 54r.
47. De censu et directo dominio, f. 54r-54v.
48. De permutacione feudi et de iuribus et dominiis que dominus habet in aliqua re feudali sive sit castri vel ville vel domus vel alia quecumque res, f. 54v-55v.
49. De hereditate et accione permutata, f. 55v-56v.
50. De domibus emphiteoticis pro similibus domibus, f. 56v.

4. *Per onera.*

5. *v omesa al text.*

51. De permutacione censualis emphiteoticis pro simili, f. 56v-57r.
52. De domibus feudalibus, f. 57r-57v.
53. De permutacione castri feudalis pro alio castro feudali, f. 57v-58r.
54. De rebus incorporalibus feudalibus quas vassallus permutat cum domino suo pro aliis incorporalibus quas idem vassallus tenet pro eodem domino, f. 58r-59r.
55. De rebus incorporalibus feudalibus quas vassallus permutat non cum domino sed cum alio, f. 59r-60v.
56. De rebus ecclesie pro rebus aliis ecclesie permutandis, f. 60v-61v.
57. De rebus ecclesie cum principe, scilicet, pro rebus principis permutandis, f. 61v-62v.
58. De permutacione servi pro alio servo, f. 62v.
59. De permutacione equi pro alio equo, f. 62v-63r.
60. De permutacione navis pro nave, f. 63r.
61. De ordeo, frumento, oleo et aliis similibus rebus, f. 63r-63v.
62. De cessione iurium et accionum in debitis ex causa permutacionis, f. 63v-65v.

3. [DE RERUM DIVISIONIBUS]

63. Si dicta divisio fiat urgente iudice, fiat sic instrumentum, f. 65v-66r.
64. Si fiat per proceres in quo ipsi proceres consenciant, fiat sic, f. 66r-66v.
65. Instrumentum divisionis⁶ alicuius rey communis, f. 66v-67v.
66. Instrumentum divisionis agrorum per terminos et fines discingendos partibus concordantibus, f. 67v-69r.

4. [DE LOCATIONE ET CONDUCTIONE]

67. Instrumentum de domibus locandis, f. 69r.
68. Vel fiat sic de locatione domorum, f. 69r-69v.
69. Si domus locarentur ad inperpetuum, quod fieri potest, ut dictum est in prohemio huius libri, fiat sic, f. 69v.
70. De orreo locando, f. 69v-70r.
71. Et aliquis locat suam tabernam, fiat sic, f. 70r.
72. Instrumentum locationis alquerie vel campi, f. 70r-70v.
73. De locatione vinee, f. 70v.

6. io *repetit*.

- 74. De locatione orti, f. 71r.
- 75. De usufructu locato a domino proprietatis, f. 71v.
- 76. De usufructu locato ab usufructuario domino proprietatis, f. 71v-72r.
- 77. De usufructu predicto, f. 72r.
- 78. De habitacione predicta locata, f. 72r-72v.
- 79. De homine servo locato, f. 72v.
- 80. De ancilla vel *dida* locanda, f. 72v.
- 81. De homine libero qui locat se et operas suas alicui, f. 72v-73r.
- 82. De homine qui locat se et operas ad domos operandas, f. 73r.
- 83. De locatione equi vel muli vel alicuius animalis, f. 73r-73v.
- 84. De locatione libri, f. 73v.
- 85. De locatione sive nauleo navis, f. 73v-74r.

5. [DE EMPHITEOSI]

- 86. De re privata emphiteosi, f. 75r.
- 87. De perpetua emphiteosi domorum, f. 75r-75v.
- 88. Quando primus emphiteota facit alium emphiteotam dando ipsam rem emphiteoticam ad emphiteosim, f. 75v-76r.
- 89. De predictis rebus concessis ad emphiteosim ad certa tempora, f. 76r.
- 90. De emphiteosi rey ecclesiastice, scilicet, de domibus, f. 76r-76v.

APÈNDIX II⁷

1

Fórmula de venda d'un Digestum pel preu de 25 lliures de reals de Mallorca.

Sit⁸ omnibus notum quod ego, per me et meos, vendo tibi, G., et tuis, unum meum Digestum, -Novum, vel Vetus, vel Infortiatum, vel Codicem domini Iustiniani-, scriptum de littera grossa in cartis editis cum apparatu domini Acurzii, continens tot quaternos, precio XXV librarum regalium Maioricarum, quas a te habui et recepi. Renuncio *et cetera*, et legi, *et cetera*. Quemquidem librum confiteor me tibi tradidisse, et in corporalem possessionem te inde induxi, et in eo do et cedo tibi titu-

7. En aquest apèndix II hem seleccionat les fórmules més relacionades amb el llibre i l'escriptura.

8. Aquesta fórmula no es troba encapçalada per cap títol, sinó que apareix intercalada entre les fórmules 24 i 25 (f. 49r).

lo dicte venditionis omnia bona mea, iura, rationes et acciones mihi in eo et pro eo competentes ratione quacumque, constituens te ibi et inde in rem tuam dominum et procuratorem ad faciendum in tuas omnimodas voluntates. Et sic promito tibi quod ipsum librum faciam te et tuos habere et tenere contra omnes personas, et inde teneor tibi de evictione et omni dampno et interesse, obligans inde tibi et tuis me et omnia bona mea, mobilia et immobilia, presentia et futura.

Instrumento quoquidem VI capitula continentur, scilicet: Contrahentes cum verbis aptis. Res que venditur. Precium pro quo datur cum sua renuntiatione. Ipsius rei traditio sive possessio. Iurium et accionum cessio cum mandato sive procuratoris constitutione. Promissio de evictione cum obligatione bonorum.

Primum incipit: Sit omnibus notum *et cetera*. II. Unum meum Digestum. III. Precio videlicet XXV librarum. IIII. Quemquidem librum confiteor *et cetera*. V. In eo do et cedo *et cetera*. VI. Et sic promito tibi.

2

Fórmula de contracte d'un copista per escriure un Decretum pel preu de 20 lliures de reals de Mallorca.

De homine libero qui locat se et operas suas alicui⁹

Sit notum cunctis quod ego, talis, loco me et operas meas tibi, R., ad unum Decretum scribendum, quod promito tibi ipsum mea manu scribere de littera optima, sicut est illa que sic incipit quam tibi tradidi et hostendi mea manu scripta. Et hoc faciam contineri tuis pergamenis sine aliqua interposicione quousque dictum Decretum plenarie sit completum. Quam locationem tibi facio pro mercede XX librarum regalium Maioricarum, [quas a te]¹⁰ habui et recepi, renunciando exceptionem *et cetera*, vel solvam tibi in tali termino. Et sic promito hec tibi attendere et complere et a dicto Decreto scribendo non recedere nec illum imperfectum relinquere quousque plenarie scriptum fuerit et completum. Obligo inde tibi et tuis omnia bona mea presentia et futura. Et ego, dictus R., acceptans predicta, promito tibi, dicto tali, quod dabo tibi quatuor edinas¹¹ necessarias operi predicto, scilicet, ad predictum Decretum conscribendum et tibi solvam dictam mercedem in dicto termino, omni mora postposita et omni exceptione remota. Obligo inde tibi

9. Fórmula 81 (f. 72v).

10. quas a te *omès al text*.

11. *Per* haedinas.

et tuis omnia bona mea. Si tamen in continenti soluta fuerit merces, non promitat conductor eam solvendam.

In quoquidem instrumento VI capitula continentur: Contrahentes cum verbis abtis.¹² Res que locatur. Ad quid faciendum. Merces que inde datur. Promissio de opere non relinquendo cum obligatione bonorum. Promissio conductoris de tradendis cartis in quibus scribatur Decretum et de mercede solvenda si in continenti non fuerit persoluta cum obligatione bonorum.

Primum incipit: Notum sit cunctis. II. Me et operas meas. III. Ad unum Decretum. IIII. Quam locationem. V. Et sic promito. VI. Ego, R.

3

Fórmula de lloguer d'un llibre per un any pel preu de 50 lliures de reals de Mallorca.

De locatione libri¹³

Notum sit cunctis quod ego, talis, per me et meos, loco tibi, R., unum meum codicem, extimatum ad XXXta libras, ad legendum et studendum talia studia hinc ad unum annum pro logerio seu mercede L librarum regalium Maioricarum, quas mihi solvas tali termino. Et sic promito ipsum codicem a te non auferre, sed ipsum te habere, tenere sub obligatione omnium bonorum meorum. Ego, dictus R., promito tibi, dicto tali, quod dictum librum custodiam bene et diligenter et ipsa custodia omnem dolum et omnem culpam levem et levissimam removebo et ipsum librum non in aliquo declaratum et dictum logerium seu mercedem tibi solvam in termino supradicto, omni excepzione remota, obligando inde tibi et tuis omnia bona mea.

In quoquidem instrumento VI capitula continentur: Contrahentes cum verbis aptis. Res que locatur. Ad quem usum et ad quod tempus. Merces seu logerium pro qua sive quo conceditur. Promissio de re non auferenda cum obligatione bonorum. Promissio conductoris de re custodienda et mercede solvenda cum obligatione bonorum.

Primum incipit: Sit omnibus notum. II. Unum meum codicem. III. Ad legendum. IIII. Pro logerio. V. Et sic promito. Sextum. Ego, dictus R.

12. *Per aptis.*

13. *Fórmula 84 (f. 73v).*